

Bírálat Dr. Kerecsi Klára *Konfrontáció és Kiegyezés. A helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában* című akadémiai doktori értekezéséről

Általános értékelés

Kerecsi Klára értekezése a helyreállító igazságszolgáltatás szemléletét, módszereit tágabb összefüggésben, mint társadalompolitikai lehetőséget és társadalomszervező elvet tárgyalja. Nem pusztán az tehát a szerző kérdése, hogy miként kezeljük a konfliktusokat, hanem, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás több-e mint jogintézmény? Rejlik-e benne például olyasmi, amely akár a közhatalmi részvételi lehetőségek kitágításához vezethet?

Ezekhez a kérdésfelvetésekhez ki kell lépni a kriminológia hagyományos kereteiből és a szükséges kilépéseket a szöveg több irányban tartalmazza is. A tárgynak ilyen definiálása azzal az előnnyel jár, hogy mód nyílik a diszciplináris korlátok és fogalmi készletek meghaladására. Ezzel a kriminológia tudománya számára csatornákat nyit a társtudományok felé egy kétségkívül szükséges általánosabb szemlélet felé. Ugyanakkor azt a veszélyt rejti magában, hogy elveszik a tárgyalás koherenciája. Ezt a szerző azzal igyekszik áthidalni, hogy reflektál a különböző területekről származó fogalmak, megközelítések összeillesztési nehézségeire. Helyenként azonban ez a módszer mégis azzal jár, hogy túl hosszasan magyaráz egy-egy fogalmat, és a magyarázat nem tesz hozzá érdemben a mondanivalóhoz. Ugyanebből a megközelítésből származik az az általános kifogásom is, hogy ezekben a bevezető alfejezetekben nem mindig sikerül a leginkább releváns szakirodalmi forrást segítségül hívni. Az ezzel kapcsolatos konkrétumokra a részletes értékelésben kitérek.

Összességében Kerecsi Klára akadémiai doktori értekezése hiteles adatokat tartalmazó, önálló, a szerző korábbi tudományos munkáira épülő, de azokhoz képest jelentős eredeti tudományos eredményeket tartalmazó alkotás, amely érdemben hozzájárul a kriminológia tudományának továbbfejlődéséhez. Mindezekre tekintettel javaslom az értekezés nyilvános vitára kitűzését és elfogadását.

Részletes értékelés

A szerző „alkalmazott elmélettörténetet” is alkalmaz, amelyet egy általános konfliktuselméleti bevezetéssel nyit meg. Ebben Nils Christie kiindulópontját, a konfliktus eltulajdonítását használja. Felmerül a kérdés, hogy ha ilyen tág megközelítést választott a szerző, akkor itt miért nem került a kriminológiai klasszikus mellé Foucault értelmezése, például a magyarul is olvasható *Az igazság és az igazságszolgáltatási formák?* A konfliktuskezelés kultúrájáról szóló fejtegetések a mikro- és makroszemponatok váltogatásával, az egyén és közösség viszonyával a középpontban a helyreállítás szemléletének érvényesülési esélyeivel foglalkoznak. Ebben a körben a társadalmi tőke és bizalom tűnnek a legfontosabb fogalmaknak. A bizalommal kapcsolatos irodalom igen szerteágazó, amelyből az értekezés szerzője a témája szempontjából legfontosabbakat emeli be írásába. Ebben az értelmezésben a helyreállító igazságszolgáltatás, a részvétel, a bizalom és társadalmi tőke összefüggései a lényegesek, lényegében az ún. Putnam tézis kiegészítése fogalmazódik meg: a demokrácia működési feltétele a

bizalmi tőkén felépülő civil társadalom, illetve Kerecsi értelmezésében a demokratikus részvétel és a helyreállító igazságszolgáltatás is csak magas bizalmi szintű közösségben működőképes. Bár a szerző értelmezése szerint a helyreállító igazságszolgáltatás módszereivel lehetséges a bizalmi szint emelése. E kezdő fejezetben is túlburjánzanak a társadalomtudományokban gyakran használt fogalmak, illetve ezek definiálási kísérletei, köztük olyan problémás leegyszerűsítés is, mint a társadalmi kohézió és a nemzeti identitás azonosítása. Kerecsi értelmezésében a társadalmi tőke összefoglalja mindazokat a szempontokat, amelyek az életminőség, a mentális állapot, az értékek címszó alatt szoktunk érteni. Valószínűleg a helyreállító igazságszolgáltatás társadalompolitikai értelmezése szempontjából valóban elvégezhető egy ilyen összevonás, indokolt lehet ezeket egyben értelmezni.

A bűnözéstől való félelem erősebb bizalomhiányos társadalmi közegben, a nagyobb félelem pedig erősebb punitivitáshoz vezet. A szubjektív életminőségmutatók és a média hatása ugyancsak bekerül a képbe, minden tényező indokoltan. De olyan vizsgálatról nem tudunk, amely közelebbit mondana a köztük levő általános kapcsolatról. A szokásos értelmezés szerint a média punitivitást gerjesztő hatása áll a középpontban, de a legújabb hazai kutatások szerint a média kevesebb büntető populizmust tartalmaz, mint a politikai szféra. De a szerzőnek ebben a fejezetben csak az volt a célja, hogy igazolja, a bizalomhiány szoros összefüggésben van a bűnözés körüli társadalmi jelenségekkel. A jogkövetés sajátosságainak intézményes és társadalmi magyarázatainak tárgyalásakor helyesen kerül előtérbe a téma komplexitása: a jogkövetést „több és legtöbbször összefonódó feltételrendszer, illetve tényező erősíti.” Kiemelkedő jelentőségű a norma illetve megalkotójának tekintélye és legitimitása, de szerepet játszanak az érdekek, a szabály belső moralitása, a konformitás mechanizmusa és a szankció természete is. Tehát egy sajátos és gyakran használt redukció szerint a norma követését a büntetéstől való félelem, a kényszer és a meggyőződés befolyásolja. Ezen következtetések igazolására az értekezés szerzője is olyan szociológiai vizsgálatokat használ, amelyek a cselekvők attitűdjeiből (véleményeiből) indul ki. Miközben nincs utalás arra, hogy mi következne a véleményekből a tényleges cselekvésre nézve. De e dolgozat nem is kívánta megoldani a jogtudat és jogkövetés elméleti problémáit.

Részletes leírását kapjuk a TÁRKI értékszociológiai vizsgálatának, az intézmények iránti bizalom európai kutatásának és a Tyler féle értelmezési paradigmájának. Meggyőző az érv, hogy a kriminálpolitikának foglalkoznia kellene a bizalom kérdéskörével, hiszen például az igazságszolgáltatás iránti bizalom szoros korrelációt mutat a társadalmi igazságosság megítélésével. A bizalomhiányos állapot konzerválja az igazságtalanságérzetet és persze fordítva is. Tiszta érvelést kapunk arra, hogy a primitív emberképpel operáló szigorú kriminálpolitika gyengíti a toleranciát és az emberi jogok tiszteletét. Ugyanilyen élesen felvethető lenne, hogy ez a viszony is megfordítható: az emberi jogok iránti tisztelet alacsony szintje megfelelő közeg egy punitív kriminálpolitika számára. Az értekezés lényegi mondanivalója szempontjából az az érdekes, hogy a büntetésekre, szigorításra alapozó büntetőpolitika összefügg a bizalomhiánnyal, igazságtalanságérzettel és mindezek súlyos, nehezen orvosolható következményekkel járnak, hatásaik ördögi körökbe rendeződnek, ahonnan nehéz a kitörés. Ehhez képest a helyreállító igazságszolgáltatás képes

lenne megtörni ezt az ördögi kört. A szerző szerint tehát a helyreállítás nem pusztán büntetőpolitikai, hanem társadalompolitikai paradigma, pontosabban a konfliktuskezelés és a hatalom működésének a hagyományostól eltérő kerete. (A hagyományos itt hangsúlyozottan nem a kulturális antropológia értelmezésében jelenik meg.) Ez a dolgozat érdemileg új megközelítése, amelyhez a szerző támaszkodott saját és mások kutatásaira, amelyek a helyreállítás és büntetőpolitika összefüggéseit célozták. Egy szkeptikus értelmezés szerint felvethető lenne, hogy nem hiányzik-e minden társadalmi feltétel ehhez a logikához? A helyreállító igazságszolgáltatás társadalmi környezetéről szóló hosszú oldalakból nem az következik-e, hogy nincs komolyabb esélye éppen a büntetőpolitikai paradigmaváltástól várni egy generális szemléleti fordulatot? Kerecsi mindvégig ragaszkodik egy optimista értelmezéshez. Ez értékelendő elkötelezettség, de elfordítja a figyelmet számos, a felsorolt társadalmi tényezők közötti összefüggés természetére vonatkozó dilemmáról.

Kerecsi Klára értekezése a béke és háború kriminálpolitikai paradigmáit a konfliktuselméleti és harmóniaelméleti bevezetésből szándékozik megértetni. A társadalomtudományi teoretikus dichotómia megvilágítja a két szemlélet társadalompolitikai következményeit, kiolvasható belőle a helyreállító igazságszolgáltatás elméleti gyökere. Itt kap szerepet a szerző saját értékelése, amely szerint az állam és polgára közötti modern társadalmi szerződés két irányban is felbomlott: egyrészt az állam rehabilitálja a sértettet, aktív szerepet ad a helyreállítás folyamatában, másrészt a biztonságot sem kizárólag az állam biztosítja, ebben a szférában is megjelennek a nem közhatalmi elemek, amelyek a társadalmi helyzettől függő tényezővé teszik a biztonságot. Ebben a modernitás utáni helyzetben kellene a helyreállító igazságszolgáltatás szemléletének átformálnia a büntető- és társadalompolitikát. Ismét és hangsúlyozottan elismerve e gondolat eredetiségét és szándékait, a feltételezett paradigmatis fordulat illúzióknak tűnik, a társadalomtudományi elméletek rekonstruálása sem vezet közelebb egy ilyen politika érvényesülési esélyeihez.

A következő fejezet a büntetések társadalomtörténetébe vezet be: a sértett bosszújától a formalizálódási folyamaton keresztül a helyreállításig. Közben más természetű folyamatok is képbe kerülnek, például a civilizációs folyamat. Ezek is megerősítik a megegyezésre alapozódó kriminálpolitikai paradigma elsődlegességét. A politikai szférából ugyanakkor elsősorban az egyszerűbb, hatékonyabb, tehermentesített igazságszolgáltatás iránti igény származik, amely felhasználható a részvételi ideológia érvényesülésének kiszélesítésére is. A büntető igazságszolgáltatási reform peremfeltételeinek tárgyalása a jogalkotásra, a szervezetre és a joggyakorlatra koncentrál. Ezek egy lehetséges reform komponensei. De a korábbi fejezetekből az következik, hogy ennél tágabb összefüggések is fontosak a részvételi modell érvényesüléséhez. Az érzékletesen bemutatott kriminálpolitikai cikk-cakkoknak, mint azt tudjuk, nincs köze a tényleges bűnözési folyamatokhoz. Az értekezés ezen a helyen csak felvázolja a lehetséges tényezőket, de nem veti fel azt a kérdést, hogy a kívánatos szemléleti változás szempontjából miért fontosak ezek, miként akadályozzák annak érvényesülését. Felvethető, hogy a kriminálpolitikai hullámozást bemutató jó és informatív összefoglalásból hiányzik a börtönnépesség alakulása, amely Lőrincz József kutatásaiból ismerhető.

A három nagyobb részből álló értekezés első része tehát a helyreállító igazságszolgáltatás legtagabb társadalmi kontextuális elemeit tárgyalja. Erre épül a büntető és a helyreállító szemlélet analízise, különösen a reparáció elvi, történeti, politikai jelentőségének elemzése. Ezt a szerző szintén egy általánosabb elméleti kérdés boncolásával kezdi: az érzelmek szerepének hangsúlyozásával. Erre azért van szükség, hogy a helyreállítás érzelmi alapját, a bűnbánatot kiemelje. Ezt először Sajó András civilisztikai indíttatású cikkének néhány mondatával vitázva fejti ki Kerecsi. Sajó ugyanis a megszégyenítéssel kapcsolatban tett erősen szkeptikus megjegyzéseket. Sajnálatos, hogy a szerző a kézirat lezárásának idején még talán nem ismerhette Sajó könyvének (Constitutional Sentiments) azt a fejezetét, amely Martha Nussbaummal vitázva részletesebben és differenciáltabban fejti ki a szégyen jogrendszerbeli jelentőségét. Kerecsi számára, a dolgozat mondanivalója szempontjából az a fontos, hogy pontosan értsük a különbséget a megszégyenítő és a helyreállító, reintegratív szankció között. Itt természetesen a téma klasszikusa Braithwaite tanulmánya a referencia, amelyre többször utal a szerző. Ezek után hosszasan olyan társadalomtudományi fogalmak ismertetése következik, amelyek szorosabban vagy lazábban ehhez a megkülönböztetéshez, pontosabban a reintegratív erővel rendelkező szankcionáláshoz kapcsolódnak. Az olvasóban komolyan felmerülhet az a kérdés, hogy szükséges-e minden ide tartozó fogalmat újra bevezetni. Nekem az a véleményem, hogy egy doktori értekezésben semmiképpen nem kell az alapfogalmakat definiálni, bizonyos kategóriák használata önmagában is megáll. A definíciók legtöbbször nem adnak új elemeket a probléma tárgyalásához. A dolgozatban tucatnyi olyan a társadalomtudományokban megállapodott jelentéssel rendelkező fogalom definiálási kísérlete szerepel, amely töredezetté, nehezen olvashatóvá teszi az írást. Néhány esetben pedig a fogalom meghatározásakor követett eljárás megkívánná a legrelevánsabb hivatkozás megtalálását, amely méginkább szétfeszítené az írás kereteit. A választott megoldás nem mindenhol indokoltan fontos szerzők nem fontos írásait hivatkozva, vagy nem releváns szerzőket idéz. Cserébe valóban fontos szemléleti tágitást kapunk, amely a hazai büntető tudományokra valóban nem jellemző és éppen a kriminológiától várható. A szabálykövetés, a rítus, a dráma, a katarzis, majd az igazság, etika elvezet a helyreállító szankcionálás ajánlott értelmezéséhez, de túl bonyolult és kevésbé koherens fogalmi kanyarokon keresztül. Ez a rész jelentős egyszerűsítés után jobban szolgálná a szerzői szándékokat.

Hajlamos vagyok elhinni, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás megfelelő, a megújulás, változás, megtisztulás rítusainak használatával képes katarzist előállítani. De továbbra is bizonytalan vagyok abban, hogy megfelelő pszichológiai, antropológiai, szociológiai igazolások léteznének arra, hogy a modern társadalom körülményei között a helyreállító igazságszolgáltatás rítusai sikeresen pótolhatják az elveszett katarzist. Kerecsi azt állítja, hogy a visszafogadás rítusa, a megbocsátás gesztusa erős érzellel telített cselekvés, amelyben a transzcendens és az evilági elemek keverednek. A bűnelkövetés dráma, amely feloldásához mindenkinek katarzisa van szüksége. A helyreállító igazságszolgáltatás újra felfedezi az ősi kultúrák egyik eszközét a normasértés kezelésére. Miközben alapos bevezetést kapunk a helyreállító eszközök elméletébe, történetébe, az újrafelfedezés romantikus illúziója reflektálatlan

marad. Az ősi kultúrák pacifikált konfliktusoldási technikáinak feltételezése számos szakirodalom szerint nem megalapozott. De egyáltalán nincs is szükség erre a romantikus referenciára, a helyreállítás előnyei enélkül is igazolhatóak.

Fontos és jól körvonalazott kérdés viszont, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás rendelkezik-e önálló igazságfogalommal, van-e határozott igazságelmélete. A helyreállító eljárás diszkurzivitása a kiindulópont, hiszen az autoritativ megoldásokkal szemben éppen a sértett és elkövető közötti párbeszédre alapuló megértés a lényeg. Tehát a diszkurzív etika habermasi filozófiája megfelelő alap. Ehhez képest felesleges a diszkurzív politikatudomány fogalma és nem kellően indokolt az igazságosság-fogalmak replikálása sem. Ezek ugyanis nem vezetnek tovább, nélkülük is pontosan érthető a mondanivaló. Önálló elméleti alapozásnak viszont nem áll meg, feltehetőleg a szerzőnek nem is volt ilyen szándéka. Ebben a fejezetben nagyon heterogén a felhasznált szakirodalom. A morálfilozófiai alapoktól a szociális munka praktikus igazságosság fogalmáig minden beleszorul egy olyan fejezetbe, amelynek csak az lenne a célja, hogy a téma szempontjából releváns igazság-megközelítést elkülönítse. Ugyanakkor helyesen tartalmazza a szöveg a 2.1.4. pont alatt az empirikus szociológiai értékkutatások idevágó elemeit. Érdekes lett volna viszont ezekkel kapcsolatban arra utalni, hogy az itt idézett kutatási eredmények az igazságosság percepcióiról tudósítanak, ezekből sem a cselekvésre, sem a helyreállító eljárások hatékonyságára vonatkozóan nem feltétlenül következik valami. Illetve következhet, de annak mechanizmusát fel kell tárni.

Fontos eleme az értekezésnek a jóléti kriminálpolitika elhelyezése és a társadalmi integrációban játszott szerepének kiemelése. Az az állítás, hogy az egyenlőség és a szolidaritás eszméje a jóléti állam lebontása után is lényeges tényezője az állammal szembeni elvárásoknak és az együttélésnek jól reprezentálja a szerző értékvalasztását. A szerző e fejtegetések után helyezi el a helyreállító igazságszolgáltatás történetét bemutató pontot. Ebben a természeti népektől átvett, újraélesztett intézményként írja le tárgyát, melynek fejlődési szakaszait és az ezekkel kapcsolatos mítoszokat értékeli. Ez utóbbiak részletes cáfolata azonban hiányzik. Az elvek és értékek című pontban (2.4.) Kerecsi azt állítja, hogy az eljárás a lelkiismeretre appellál, a lelket fogja meg és ekként eltér a foucaulti fegyelmező társadalomtól. Önmagában, további distinkciók nélkül azonban nem érthető, hogy miért ne lehetne éppen a Foucault által értelmezett, egyénbe épült hatalom egyik eszköze. De értékes kiindulópont, hogy a bűncselekményt mint a személyközi viszonyok problémáját értelmezi, amely a kapcsolatok helyreállításával orvosolható, az integráció megbomlása a reintegrációval. Ebben a folyamatban az elkövető a közösség része marad. Ezek az elvi, elméleti elemek nem képeznek új elméletet, hanem csak „probléma-megközelítési elvek új rendszerét”, ahogy azt a szerző helyesen látja. A következő pont kísérli meg a helyreállító igazságszolgáltatás fogalmát és funkcióit meghatározni. Az olvasónak az az érzése lehet, hogy érdekesek ugyan a különböző definiálási, fogalomalkotási törekvések, de jelentős bizonytalanságok maradnak utánuk és úgy tűnik nem adnak különösebb többletet a korábbi fejtegetésekhez.

Nem hiányzik az értekezésből az intézmény egyik legerősebb kihívására való utalás sem: hogyan biztosítja a garanciákat. A szerző belátása szerint sem képes

ugyanolyan szinten ezeket biztosítani mint egy hagyományos jogállami konstrukció. A hagyományos és helyreállító kriminálpolitika közötti különbségek leírása mellett meggyőző elemeket kapunk a két szemlélet konvergenciájáról is. A megoldás a kompetenciahatárok pontos meghatározása, vagyis annak a kérdésnek a tisztázása, hogy mire való és mire nem a helyreállító igazságszolgáltatás. Kerezsi erre, a dolgozat legfontosabb részeiben kétféle választ ad. Egyrészt a sérelem mértékétől függően található meg az alkalmazási tartomány: „amikor túl kevés vagy túl sok lenne a hagyományos igazságszolgáltatás”, tehát a csekély súlyú bűncselekmények, illetve a népírtások esetében jelenthet ez az eljárás forrásbővítést vagy tehermentesítést és szolgálhatja a közösség reintegrálását. Másrészt végig azt hangsúlyozza, hogy a helyreállító szemlélet általánosabb paradigma, amelynek a társadalmi (mikro- és makró) konfliktusok kezelésében van (lenne) szerepe. Ez utóbbi pont kifejtéséhez azonban újra jelentős kerülőutakon, másként alapvető fogalmi bevezetések után jut el. A társadalmi környezetről szóló harmadik rész tágítja ki ugyanis végleg a perspektívát. Nem érthető, hogy mi szükség van a szociálpszichológia fogalmára, miért kell a közösséget definiálni ahhoz, hogy az előzmények után azt állítsa, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás képes az erkölcsi szabályok megroggyanására is válaszolni, képes ellensúlyt képezni a túlzott individualizmust és növelni a szolidaritást. Ez lényeges állítás, de nem igényli az itt elvégzett, inkább tankönyvekbe való elméleti bevezetéseket. Tartalmilag persze újra felmerül a szkeptikus olvasóban, hogy a jól jellemzett társadalmi környezet alkalmas-e, biztosítja-e a feltételeket ahhoz, hogy a helyreállítás, mint „gyógymód” kifejthesse hatásait. Pedig a szerző maga is idézi azokat a szociológiai vizsgálatokat, amelyek indokoltá tehetik a szkeptikus olvasatot. Kerezsi Klára válasza világos: ezekre a problémákra az államnak kell biztosítania a különböző frusztrációk kezeléséhez szükséges eszközöket, amelyekkel az önbecsülés, a mobilitási esélyek, a részvétel lehetőségei növekednek. E közhatalmi feladatok hatékonyabb teljesítését segítheti a helyreállító igazságszolgáltatás. Pontosabban a dolgozat végén fogalmazódik meg két policy szféra összekapcsolásának igénye: a büntetőpolitikáé és a szociálpolitikáé. Az összekapcsolások ártalmas, jogosultság-pusztító változatait ismerve nem indokolatlan az óvatosság. De a szerző pontosan meghatározza, hogy milyen típusú büntetőpolitikát lát alkalmasnak arra, hogy kiegészítse a társadalompolitikai arzenált. E fő tézissel kapcsolatban két további kérdés merülhet fel: lehetséges-e az összekapcsolás és elvezet-e ez az elvárt eredményhez, a társadalmi integrációhoz? Kerezsi válasza nagyjú: a sokféle normakövetési zavar, az etnikai konfliktusok, a bizalom és a részvétel alacsony szintje a párbeszéd(ek) útján orvosolható, amelynek kézenfekvő eszköze a resztoratív technika. A megbékélés helyi társadalmi szerződésekkkel, szociális paktumokkal, békebizottságokkal mozdítható elő. A resztoratív gyakorlatoknak civilizatórikus hatásai lennének, megerősíthetnék a közösség számára előnyös viselkedési formákat, a párbeszédés fórumok erősítenék a kohéziót és a közösségi kontrollt. Párbeszédet kell folytatni ahhoz, hogy elkerüljük a büntető populizmus, kirekesztés, félelem csapdáját. A megoldás a szelíd konfliktuskezelés a kriminálpolitikában, majd onnan e szemlélet terjesztésével a társadalompolitikai területein. Az elképzelés vonzó, a párhuzamos életek, a szegregáció feloldására megfogalmazott ajánlat szimpatikus. Sőt a szerző két konkrét kérdésre is megkísérel választ fogalmazni, a mit kellene megbeszélni és

kivel dilemmájára. Az ő értelmezésében a tárgyat elsősorban a szociális biztonság körüli válságok adják, különösen a munkanélküliség. Szokásosan ezt tartják ugyanis a polgárok a legfontosabb problémának. A problémás csoportok pedig, akikkel párbeszédet kellene kezdeményezni: a szegények, romák, fiatalok, bevándorlók. Komolyan felmerül a kérdés, hogy miként lehetne elképzelni egy ilyen párbeszéd konkrétumait ilyen széles kategóriákban meghatározott szereplők között. Milyen csoportot alkotnak ezek a makrokategóriák, ténylegesen cselekvőkről van-e szó? Nem vezetne ez szükségszerűen arra, hogy a reprezentáció szokásos formáit kell újra feltalálni ahhoz, hogy működőképpé váljon a gondolat? Ezek a dikemmák megerősítik azt az érzést, hogy a párbeszédelmélet részletes ismertetése helyett a Magyarországon kevésbé ismert új demokrácia-elméletek erősíthették volna az értekezés fő állítását.

Mindenesetre nagyon értékelendő, hogy Kerezsi Klára nem menekül el attól, hogy sorra vegye az általa megnevezett társadalmi csoportok speciális problémáit, amelyekkel kapcsolatban a helyreállítás technikáit ajánlja. De többnyire pusztán az élethelyzetek súlyosságára utaló szociológiai tényezőket láthatunk. A szegényekkel kapcsolatban látszik igazán, hogy a társadalmi helyzet súlyosságának leírása nem feltétlenül vezet el annak igazolásához, hogy a párbeszéd eszközei kiutat jelenthetnének. Ennél fogva a megoldási javaslat inkább tűnik ideológiai lezárásnak. Ugyanis a ki számít szegénynek, milyen kritériumok alapján, milyen források elosztásában, kikkel kell megegyezni kérdéseinek tisztázása nélkül szükségszerűen ide vezet az egyébként fontos megoldási javaslat. A romák esetében hasonló a helyzet, a hosszan és pontosan bemutatott kutatás-történet önmagában nem igazolja a szerző fő állítását. Itt azonban megjelenik a párbeszéd megkezdésének néhány fontos konkrétuma: cigány származású segítő szakemberek, akik elvégezhetnék a „társadalmi közösségi közvetítést” a többség és a roma kisebbség között. A fiatalok esetében pedig a kisközösségi kontroll újramegerősítése látszik konkrétumnak. De milyen közösség? – kérdezhetnénk az integrációs válság szimptomáival tisztában levő szerzőtől. A migránsok esetében is a bevándorlás és a bűnelkövetés kapcsolatának természetét ismerhetjük meg a szövegből.

Az általános következtetés és társadalompolitikai szempontból fontos állítás tehát az, hogy ösztönözni kellene a társadalmi rétegek közötti párbeszédet a társadalmi szolidaritás érvényesülése érdekében. Ez jelentős társadalompolitikai ajánlat, amelyhez Kerezsi Klára doktori értekezése számos értékes ajánlást, társadalomtudományi összefüggést feltár. Néhány kérdést azonban nem vet fel, amelyek ugyan nehéz teoretikus szálakhoz vezetnek, mint például a társadalmi cselekvés, cselekvő és a társadalmi réteg értelmezése, a ki a cselekvő problémája. Kerezsi inkább a konfliktus és konszenzus elméletéből, a párbeszéd-elméletekből táplálkozik, de ezek alapján nem vethetőek fel azok a praktikus kérdések, amelyek továbbvinnék az utolsó fejezetek vállalását, egy szemléletében új, demokratikus helyreállító társadalompolitika megalapozását.

Összefoglalás

Kerezsi Klára Konfrontáció és Kiegyezés. A helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában című akadémiai doktori értekezése jelentős elméleti munka, amely számos újdonságot tartalmaz mind megközelítésében, mind

fogalomhasználatában. A részletes bírálóban kifejtett kifogások nem kérdőjelezzik meg az akadémiai doktori értekezés általános értékelését, mert az írás fontos hozzájárulás a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos szakirodalomhoz, lényeges szempontokkal egészíti ki a téma megközelítését. Ezért állítható, hogy hozzájárul a szaktudomány további fejlődéséhez, ahogy a szöveg kritikájában megfogalmazott kérdésekből is kivehető. A legfontosabb elem ebben a hozzájárulásban, hogy a kriminálpolitika határait kitágítja, ezzel nem csak a különböző társadalomtudományi területek együttműködését kíséri meg, hanem konkrét társadalompolitikai következményeket is megfogalmaz. A hazai kriminológia, azon belül Kerezsi Klára tudományos pályája éppen ebben az együttműködésben és felelősségvállalásban nyújtott előremutató teljesítményt.

Fleck Zoltán Ph.D.

Egyetemi tanár, ELTE